

Sławomir Sitek

Elżbieta Zuzańska-Żyśko

Uniwersytet Śląski w Katowicach

LOKALNE RYNKI PRACY W GÓRNOŚLĄSKIM OBSZARZE METROPOLITALNYM NA PRZYKŁADZIE MAŁYCH MIAST*

Wprowadzenie

Ważnym wymiarem współczesnego rozwoju gospodarczego są lokalne rynki pracy. Są one podstawowym elementem stymulującym prawidłowe funkcjonowanie regionu w wymiarze ekonomicznym. Rynek pracy jest kategorią ekonomiczną, konfrontującą podaż z popytem na pracę, czyli ilość miejsc pracy z liczbą osób poszukujących pracy.

Nieodzownym elementem tego rynku są dojazdy do pracy. Wynikają one z nierównomiernego rozmieszczenia podmiotów gospodarczych oraz potencjału usługowego w przestrzeni geograficznej w stosunku do miejsc koncentracji ludności. Wzrost dojazdów wiąże się również z rozwojem komunikacji, w tym upowszechnieniu się motoryzacji indywidualnej. Dojeżdżający do pracy mogą być traktowani jako nośnik innowacji i rozwoju, a ruchliwość przestrzenna dojazdów jako przejaw wzrostu gospodarczego. Wzorce wielkomiejskie przenoszone są za ich pośrednictwem na inne obszary, w tym do małych miast i gmin wiejskich.

Głównym celem pracy jest wskazanie roli małych miast w zakresie rynku pracy w Górnośląskim Obszarze Metropolitalnym (GOM) oraz ukazanie ich potencjalnego pola oddziaływania. Problem badawczy jest rozpatrywany poprzez analizę liczby pracujących, a także wielkość i kierunki dojazdów do potencjalnych miejsc pracy.

---

* Artykuł zrealizowany w ramach projektu badawczego „Społeczno-gospodarcze i przestrzenne kierunki zmian regionalnego oraz lokalnych rynków pracy województwa śląskiego – SGP WSL” Priorytetu VIII – Regionalne Kadry Gospodarki, Poddziałanie 8.1.2 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki. Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego.

Postawiono hipotezę badawczą, że małe miasta jako lokalne rynki pracy nie odgrywają większej roli w GOM. Jednak poprzez dojazdy do innych miast są z tą strefą trwale powiązane funkcjonalnie, przez co współuczestniczą w procesie metropolizacji.

Zakres przestrzenny odnosi się do wybranej grupy 13 ośrodków o liczbie ludności do 20 tys. położonych w zewnętrznej strefie metropolitalnej. Analizowany obszar należy do silnie zurbanizowanych systemów osadniczych zaliczanych do aglomeracji policentrycznej, nazywanej konurbacją miejską. Zakres czasowy obejmuje lata 1999-2012 i jest zróżnicowany w zależności od dostępności danych.

1. Charakterystyka obszaru badań

Metropolie są to miasta odznaczające się światowym potencjałem gospodarczym, finansowym, naukowym, instytucjami kultury i siłą władzy. Charakteryzują się odpowiednim kryterium ludnościowym w granicach 0,5-1,0 mln mieszkańców lub więcej¹. Według W. Maika², są to ważne węzły sieci osadniczej związane z umiędzynarodowieniem zarządzania i konkurencją o kontrolę nad gospodarką światową.

GOM można ujmować w różnym kontekście. Z uwagi na silnie zurbanizowany i rozwinięty system gospodarczy obserwuje się ewolucyjne przekształcanie się konurbacji miejskiej o policentrycznym układzie osadniczym w bardziej zaawansowaną strukturę miejską jaką jest obszar metropolitalny. Rozpatrując go według kryterium osadniczo-administracyjnego GOM³ obejmuje 43 gminy

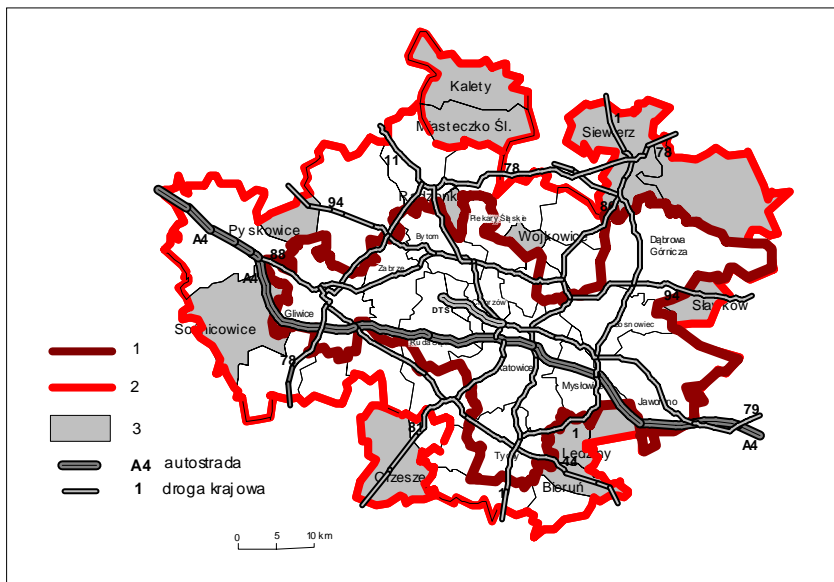
---

¹ B. Jałowiecki: Społeczna przestrzeń metropolii. Scholar, Warszawa 2000; B. Jałowiecki, M. Szczepański: Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej. Scholar, Warszawa 2002. W. Maik: Pojęcie metropolii a problem badania funkcji metropolitalnych. W: Funkcje metropolitalne i ich rola w organizacji przestrzeni. Red. I. Jażdżewska. XVI Konwersatorium Wiedzy o Mieście. UŁ, Łódź 2003, s. 9-17; J. Parysek: Metropolie: metropolitalne funkcje i struktury przestrzenne. W: Funkcje metropolitalne..., op. cit., s. 19-40; P. Śleszyński: Funkcje metropolitalne Warszawy – zarys problematyki. W: Funkcje metropolitalne..., op. cit., s. 119-133. Idem: Duże przedsiębiorstwa w strukturze przestrzennej największych polskich miast. IGiPZ PAN, Warszawa 2008; A. Zborowski: Przemiany struktury społeczno-przestrzennej regionu miejskiego w okresie realnego socjalizmu i transformacji ustrojowej (na przykładzie Karkowa). IG i GP UJ, Kraków 2005; T. Markowski, T. Marszał: Metropolie. Obszary metropolitalne. Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe. „Biuletyn KPZK PAN” 2006; Idem: Metropolie i procesy metropolizacji w Polsce. W: Procesy metropolizacji w regionie podkarpackim Rzeszów-Lwów. Red. Z. Makiela, R. Fedan. Biuletyn KPZK PAN, 2007, z. 230; M. Smętkowski, B. Jałowiecki, G. Gorzelak: Obszary metropolitalne w Polsce – diagnoza i rekomendacje. „Studia Regionalne i Lokalne” 2009, nr 1, s. 52-73; D. Szymańska: Urbanizacja na świecie. PWN, Warszawa 2007.

² W. Maik: Op. cit.

³ E. Zuzńska-Żyśko: Funkcje metropolitalne Górnośląskiego Obszaru Metropolitalnego. „Studia Regionalne i Lokalne” 2012, nr 2 (48), s. 39-61.

o powierzchni 2949 km², liczbie ludności 2,4 mln i gęstości zaludnienia 840 os/km². W tym ujęciu wyróżnia się rdzeń, który stanowią miasta na prawach powiatu położone w centralnej części regionu tworzące tzw. GZM – Górnośląski Związek Miast⁴. Obszar ten można traktować jako centralny zespół metropolitalny, ponieważ składa się z kilkunastu odrębnie zarządzanych miast. Graniczące z nim gminy to zewnętrzna strefa metropolitalna (25 gmin – różnych wielkościowo miast i wsi). Z uwagi na przylegające do niej małe miasta dołączono do niej także tzw. miasta obrzeża (3 małe miasta nie graniczące bezpośrednio z rdzeniem, ale tworzące jednorodny obszar o miejskim statusie administracyjnym). Tak przyjęty obszar badań obejmuje 13 małych miast do 20 tys. mieszkańców. Są to: Bieruń, Imielin, Łęziny, Łazy, Pyskowice, Radzionków, Siewierz, Sławków, Sońnicowice, Wojkowice oraz w strefie obrzeżnej: Kalety, Miasteczko Śląskie i Orzesze (rys. 1).

1 – granica rdzenia – centralnego zespołu metropolitalnego, 2 – granica administracyjno-osadnicza GOM, 3 – małe miasta.

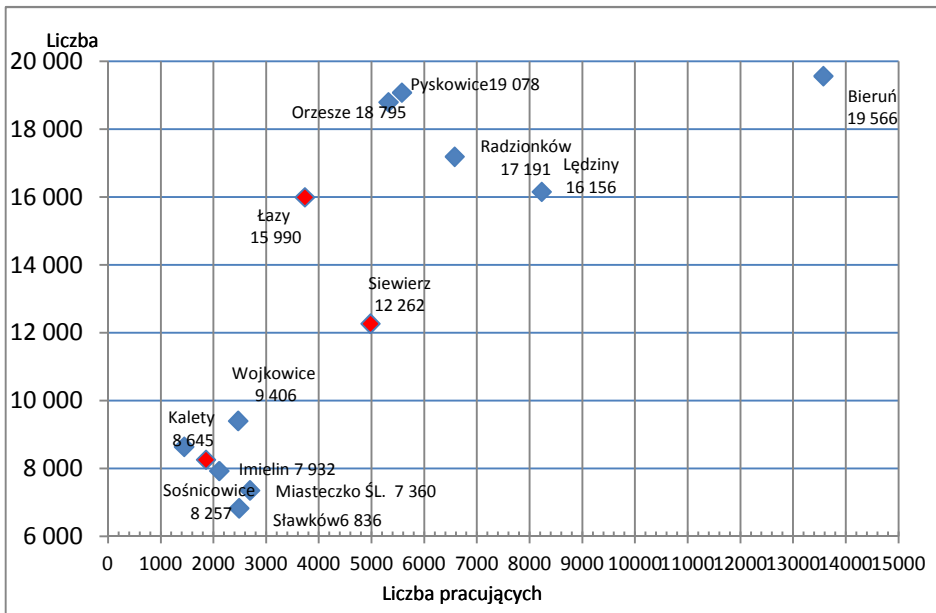
Rys. 1. Obszar badań – 13 małych miast położonych w zewnętrznej strefie metropolitalnej GOM

W grupie analizowanych ośrodków są też małe miasta otoczone wsiami, które zaliczane są do tzw. gmin miejsko-wiejskich. Są to Siewierz i Łazy na północy oraz Sońnicowice na zachodzie.

⁴ Katowice, Gliwice, Sosnowiec, Zabrze, Chorzów, Bytom, Tychy, Dąbrowa Górnicza, Ruda Śląska, Świętochłowice, Siemianowice Śląskie, Piekary Śląskie, Mysłowice, Jaworzno.

2. Wielkość lokalnych rynków pracy

Badane małe miasta w otoczeniu GOM to zarówno bardzo małe, jak i większe rynki pracy. Do największych zalicza się Bieruń, który wyróżnia się spośród analizowanych miast stosunkowo dużym rynkiem pracy na poziomie 12 tys. Jest to znaczący potencjał jak na miasto 20 tys. (rys. 2). Na jego bazę ekonomiczną składa się kilka dużych przedsiębiorstw, tj. KWK Piast, ERG – fabryka folii, częściowo zakłady Fiata oraz średnie podmioty i mikro przedsiębiorstwa do 9 pracujących. W Bieruniu zainwestowany kapitał zagraniczny przyczynił się do modernizacji rynku pracy i jego wzrostu.

Rys. 2. Relacja liczby ludności i wielkość rynku pracy w badanych małych miastach

Do dużych rynków pracy można zaliczyć także Łędziny i Radzionków. Wymienione miasta to ośrodki o genezie przemysłowej⁵. Ich znaczący rynek pracy wynika po części z lokalizacji dużych podmiotów zatrudniających liczne załogi (KWK Ziemowit w Łędzinach). Pomogła też restrukturyzacja i dostosowanie rynku pracy do gospodarki rynkowej. Można to zaobserwować w Radzionkowie w postaci nowych wielkoskalowych inwestycji, tj. bazy paliw Slovnaft.

⁵ E. Zuzńska-Żyśko: Małe miasta w okresie transformacji. Studium w regionie śląskim. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2006, s. 207.

Spośród analizowanych miast wyróżniają się także miasta reprezentujące średnie rynki pracy, do których zaliczamy Orzesze, Pyskowice i Siewierz. Ośrodki te charakteryzuje wzrost liczby pracujących. Szczególnie istotny jest on w Siewierzu. Wynika to prawdopodobnie ze znacznego oddalenia od dużych i średnich miast oraz własnego zaplecza w postaci gmin wiejskich, dla których Siewierz jest istotnym lokalnym rynkiem pracy. Dodatkowym czynnikiem jest wysoki poziom przedsiębiorczości w Siewierzu⁶ oraz znaczny udział małych podmiotów zatrudniających do 9 osób na poziomie 56% (2005). W Siewierzu występuje również fragment Katowickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej, w której zlokalizowana jest szwedzka firma Elektrolux.

Do małych i bardzo małych rynków pracy zaliczają się miasta grupy wielkościowej od 6-10 tys. mieszkańców. Wyjątek stanowią Łazy, które jako gmina miejsko-wiejska liczy znacznie więcej mieszkańców, a posiada niewielki potencjał rynku pracy na poziomie około 1300. Najmniejszy rynek pracy mają Sośnicowice.

Analizując wielkość rynków pracy w 5 przedziałach czasowych (1999, 2003, 2005, 2006, 2008) zauważa się wśród nich zarówno miasta o wzroście, stagnacji, jak i spadku rynku pracy, co może wynikać z transformacji sektorów gospodarczych w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Przykładowo w Łędzinach, które nadal silnie związane są z górnictwem węgla kamiennego, rynek pracy kurczy się. Z kolei w miastach, w których nastąpiła modernizacja podstaw gospodarczych rynek pracy stopniowo zwiększa się.

Lokalne rynki pracy w analizowanych małych miastach są bardzo zróżnicowane. Wynika to z różnych przyczyn, do których należy zaliczyć:

- zróżnicowaną bazę ekonomiczną miast, która niejednokrotnie jest przestarzała i niedostosowana do obecnego poziomu rozwoju gospodarczego, czasami zbyt monofunkcyjna,
- odmienną genezę rozwoju, która wprowadza miasto na określoną ścieżkę rozwoju; ośrodki o genecie przemysłowej bardzo często także obecnie lokalizują na swoim terenie przynajmniej jeden bardzo duży zakład pracy,
- odmienne funkcje i zróżnicowaną rolę co do otaczającego obszaru; miasta w gminach miejsko-wiejskich pełnią rolę ośrodków wyższego rzędu w stosunku do otaczających je gmin wiejskich, co wpływa pozytywnie na ich bazę ekonomiczną,
- położenie w cieniu obszaru metropolitalnego, co ogranicza możliwości rozwoju, szczególnie usług wyższego rzędu ze względu na niewielką strefę oddziaływania (tabela 1).

---

⁶ Eadem: Rola małych podmiotów gospodarczych w kształtowaniu struktury funkcjonalnej małych miast w regionie śląskim. W: Małe miasta a rozwój lokalny i regionalny. Red. K. Heffner. AE, Katowice 2005, s. 135-148; Eadem: Małe miasta w strefie oddziaływania ośrodków regionalnych. W: Małe miasta w obszarach metropolitalnych. Red. K. Heffner, T. Marszał. Biuletyn KPZK PAN 2007, z. 232, s. 62-78.

Tabela 1

Liczba pracujących i podmioty gospodarcze w latach 1999-2008

Miasto	1999		2003			2005			2008		
	ogółem	do 5 osób	ogółem	do 9 osób	do 9 (%)	ogółem	do 9 osób	do 9 (%)	pracujący powyżej 9 osób*	liczba podmiotów gospodarczych	liczba pracujących według szacunku** powiększona o małe firmy
BIERUŃ	-	-	12312	6591	53,5	5812	2550	43,9	11029	1592	13576
IMIELIN	1633	887	1911	1216	63,6	1937	1254	64,7	810	723	2111
KALETY	1649	702	1475	834	56,5	1643	830	50,5	516	547	1445
ŁĘDZINY	9040	1044	7855	1245	15,8	8377	1360	41,3	6749	1058	8230
ŁĄZY	3178	753	1663	1045	62,8	1675	1162	69,4	1320	1613	3739
MIASTECKO ŚL.	2587	551	2674	601	22,5	2300	592	25,7	2009	403	2694
ORZESZE	4656	1804	4762	2465	51,8	5034	2434	48,4	2681	1554	5322
PYSKOWICE	-	-	4676	2162	37	5091	2212	43,4	3155	1425	5577
RADZIONKÓW	5283	1833	6071	2605	42,9	6256	2651	42,4	3710	1594	6579
SIEWIERZ	2243	965	2535	1357	53,5	2423	1355	55,9	2472	1321	4981
SŁAWKÓW			2128	917	43,1	2141	945	44,1	1456	688	2488
SOŚNICOWICE	792	217	794	310	39	824	319	38,7	638	582	1860
WOJKOWICE	3436	914	2571	1386	45,2	2521	1386	55	1125	841	2470

* Dane o pracujących tylko dla miast, w przypadku Siewierza, Sośnicowic i Łazów bez obszaru wiejskiego, ** dane szacowane jako suma pracujących powyżej 9 osób w 2008 oraz iloraz liczby podmiotów gospodarczych w 2008 r. i średniej liczby osób przypadających na 1 firmę w 2005 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie niepublikowanych danych GUS.

3. Wielkość i kierunki dojazdów do pracy

Dojazdy do pracy należy rozumieć jako szczególny rodzaj migracji, a więc ruchliwości codziennej⁷. Należy traktować ją jako dojazdy wahadłowe, czyli codziennie powtarzające się przejazdy z miejsca stałego pobytu do określonego miejsca i z powrotem w ciągu doby. Codzienna ruchliwość wahadłowa ludności stanowi istotną cechę funkcjonowania systemu osadniczego. Przyczynia się także do kontaktów międzyludzkich będących czynnikiem przestrzennej dyfuzji przemian.

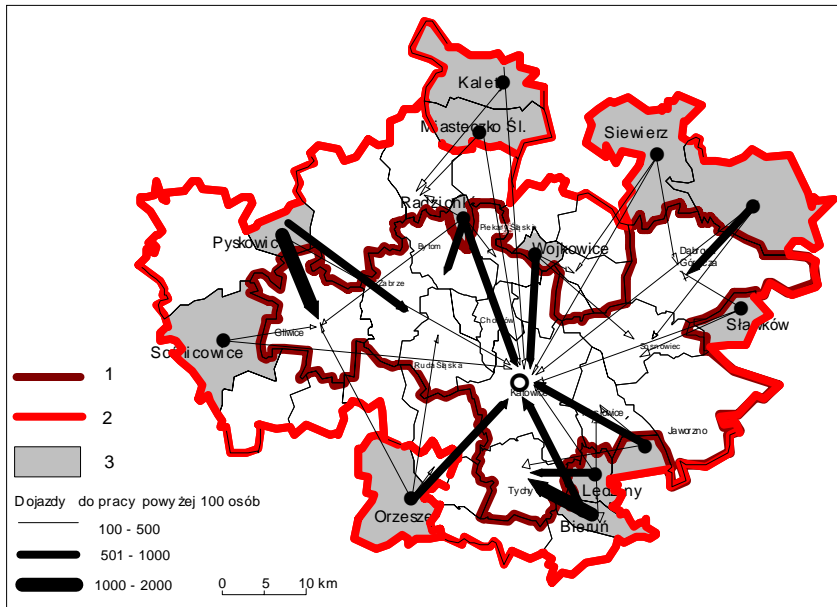
GOM charakteryzuje się dużym zróżnicowaniem migracji wahadłowych zarówno w rdzeniu, jak i strefie zewnętrznej. W obrębie rdzenia liczba dojeżdżających do pracy wynosi aż 104,1 tys. pracujących (z miast GZM do miast GZM). Z kolei z zewnętrznej strefy metropolitalnej do rdzenia dojeżdża 38,2 tys., a z miast obrzeża 2,7 tys., razem prawie 41 tys.

Małe miasta koncentrują 15 tys. (9,4 tys. małe miasta, 2,7 tys. małe miasta obrzeża i 2,9 tys. gminy miejsko-wiejskie razem z małymi miastami) dojeżdżających do pracy, co stanowi prawie 36% zewnętrznej strefy metropolitalnej i 10,4% GOM w ujęciu przyjętego kryterium administracyjno-osadniczego (w granicach 43 gmin). Z kolei do rdzenia, a więc centralnego zespołu metropolitalnego obejmującego 14 miast na prawach powiatu z małych miast strefy zewnętrznej dojeżdża 14,5%.

Najważniejszym rynkiem pracy są dla nich Katowice. Miasto to należy traktować jako biegun wzrostu i „węzeł rynku pracy”. Posiada ono rangę ponadregionalną oraz wykształcone funkcje metropolitalne, do których zalicza się m.in. centrale banków, sklepy światowych marek, ambasady i konsulaty, parki technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości, instytucje kultury, uczelnie wyższe, instytucje zdrowotne specjalistyczne o zasięgu ponadregionalnym oraz ważne węzły transportowe⁸. Jest zatem ośrodkiem przyciągającym pracujących z wszystkich kategorii wielkościowych gmin i różnej hierarchii funkcjonalnej, w tym również mieszkańców małych miast. Do Katowic dojeżdża do pracy z analizowanych miast 5,4 tys. osób (rys. 3).

⁷ J. Namysłowski: Główne ośrodki codziennych dojazdów i wyjazdów w Polsce. Rozprawy. UMK, Toruń 1980, s. 22; J. Runge: Struktura rynku pracy regionu tradycyjnego i jego otoczenia na przykładzie województwa katowickiego. UŚ, Katowice 1996.

⁸ E. Zuzańska-Żyśko: Rola małych podmiotów..., op. cit.

1 – granica rdzenia – centralnego zespołu metropolitalnego, 2 – granica administracyjno-osadnicza GOM, 3 – małe miasta.

Rys. 3. Kierunki dojazdów do pracy w małych miastach GOM. Dojazdy powyżej 100 osób

Istotnym rynkiem dla analizowanego zbioru miast są Gliwice, gdzie codziennie migruje 2,5 tys. Są one silnym ośrodkiem subregionalnym z dużym rynkiem pracy i strefą wpływu w zachodniej części obszaru metropolitalnego. W jego bezpośrednim zapleczu leżą 3 małe miasta, w tym dwa uwzględnione w analizie. Równie ważne są Tychy skupiające 2,0 tys. dojeżdżających. Położone w południowej części rdzenia tworzącej się metropolii stanowią istotny rynek pracy dla małych miast od strony południowej. W ich zapleczu leżą trzy małe miasta oraz wiele gmin wiejskich.

W północno-zachodniej części obszaru badań ważną rolę w rynku pracy dla małych miast odgrywa także Dąbrowa Górnicza. Z małych ośrodków dojeżdża do niej 1,5 tys. pracujących.

Dla małych miast ważnymi rynkami pracy są także: Bytom (0,8 tys.), Mysłowice (0,5 tys.), Ruda Śląska (0,4 tys.), które w 2008 roku charakteryzowały się dużym udziałem przemysłu w rynku pracy⁹.

⁹ J. Petryszyn, E. Zuzańska-Żyśko: Osadnictwo miejskie Górnos Śląskiego Związku Metropolitalnego. W: Górnos Śląski Związek Metropolitalny. Zarys geograficzny. Red. R. Dulias, A. Hibszer. PTG Oddział Katowicki, Sosnowiec 2008, s. 180-189.

Pozostałe miasta rdzenia odgrywają mniejszą rolę w kształtowaniu rynku pracy małych miast. Najmniejszą rolę mają takie ośrodki, jak Świętochłowice, Siemianowice Śląskie i Jaworzno. Te ośrodki są jednocześnie najsłabszymi elementami rdzenia metropolii ze słabo zaznaczającymi się procesami metropolizacji.

Na kierunek dojazdów istotny wpływ ma położenie geograficzne względem innych ośrodków, szczególnie większych, oraz korzystne położenie komunikacyjne umożliwiające szybkie przemieszczanie się do miejsca pracy. Dominujące kierunki dojazdów koncentrują się na dużych miastach rdzenia (tabela 2). Dla małych miast obok największych jednostek osadniczych znaczące są także mniejsze ośrodki powiatowe położone poza rdzeniem takie jak Tarnowskie Góry, Będzin i Mikołów.

Tabela 2

Saldo i kierunki wyjazdów z małych miast w 2006 roku

Miasto	Liczba osób wyjeżdżających do pracy	Liczba osób przyjeżdżających do pracy	Saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy	Liczba osób przyjeżdżających do pracy przypadająca na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy	Dominujące kierunki wyjazdów 10% lub więcej
	2006	2006	2006	2006	2006
1	2	3	4	5	6
Bieruń	2 607	2 203	-404	0,85	43% Tychy 24% Katowice, 11% Bielsko-Biała
Imielin	1 280	229	-1 051	0,18	48% Katowice 21% Mysłowice 12% Tychy
Kalety	1 065	140	-925	0,13	36% Tarnowskie Góry 21% Katowice 10% Lubliniec
Lędziny	1 639	671	-968	0,41	41% Tychy 19% Katowice 12% Bieruń
Łazy	1 055	1 023	-32	0,97	11% Katowice 11% Dąbrowa Górnicza
Miasteczko Śląskie	870	734	-136	0,84	58% Tarnowskie Góry 22% Katowice

cd. tabeli 2

1	2	3	4	5	6
Orzesze	2 758	859	-1 899	0,31	19% Katowice 15% Ruda Śląska 15% Mikołów, 12% Łaziska Górne 11% Ornontowice
Pyskowice	2 568	984	-1 584	0,38	71% Gliwice
Radzionków	2 500	1 464	-1 036	0,59	29% Bytom 26% Katowice 17% Tarnowskie Góry
Siewierz	623	1 455	832	2,34	10% Katowice
Sławków	1 109	262	-847	0,24	29% Dąbrowa Górnicza 13% Sosnowiec
Sośnicowice	184	387	203	2,10	12% Gliwice
Wojkowice	1 560	622	-938	0,40	36% Katowice 13% Będzin

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Analizując kierunki dojazdów do pracy z małych miast stwierdza się, że najczęściej pracujących dojeżdża do największych miast i najbliższych położonych. W niektórych przypadkach gminami docelowymi są większe miasta bezpośrednio graniczące z małymi. Ma to miejsca w:

- Łędzinach – główny kierunek dojazdu to Tychy,
- Bieruniu – główny kierunek dojazdu to Tychy,
- Pyskowicach – główny kierunek dojazdu to Gliwice,
- Sośnicowicach – główny kierunek dojazdu to Gliwice.

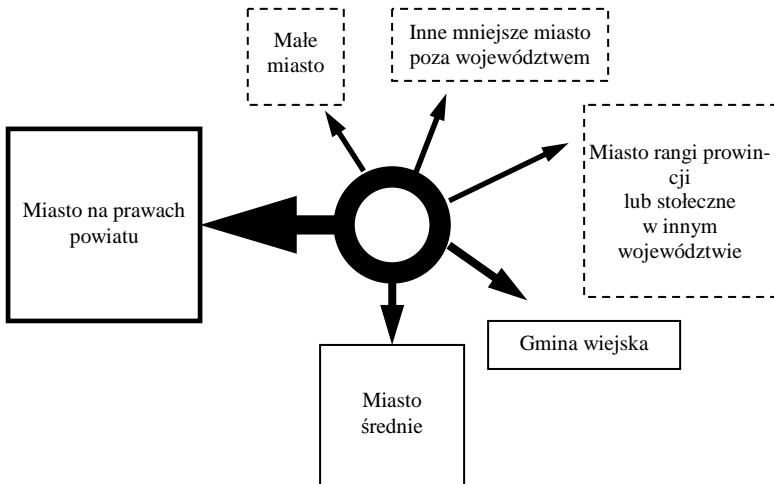
Istnieje też grupa małych miast, z których pracujący pokonują granicę 2-3 miast oddalonych od miejsca zamieszkania o kilkanaście kilometrów. W większości przypadków dominującym kierunkiem dojazdów są Katowice, do których dojeżdżają m.in. mieszkańcy Orzesza (przez Wyry, Łaziska Górne, Mikołów) czy Wojkowic (przez Piekar Śląskie, Siemianowice Śląskie). Z kolei w przypadku Kalet dominującym kierunkiem są Tarnowskie Góry (przez Miasteczko Śląskie).

Ciekawym przypadkiem jest gmina miejsko-wiejska Siewierz, gdzie brak jednego dominującego kierunku dojazdów. Siewierz stanowi ważny lokalny rynek pracy dla obszarów wiejskich własnej gminy. W grupie 13 miast tylko Siewierz (2,34) i Sośnicowice (2,10) wykazały przewagę przyjeżdżających do pracy nad wyjeżdżającymi. Zauważa się także duże zróżnicowanie wyjazdów z Siewierza do różnych gmin, ale bez wyraźnie dominującego kierunku. Może to

wynikać ze znacznego oddalenia Siewierza od rdzenia metropolii i być przyczyną poszukiwania pracy w krótszym promieniu. Jak wiadomo, duży dystans powoduje wysokie koszty dojazdu do pracy. W przypadku Siewierza do rdzenia można dojechać bezpośrednio jedynie własnym środkiem transportu.

Liczba osób przyjeżdżających do pracy na 1 osobę wyjeżdżającą do pracy w grupie badanych miast wskazuje na słabość lokalnych rynków pracy. Stosunkowo zbilansowaną sytuację, oprócz Siewierza i Sośnicowic, posiadają Łąży z wartością 0,97. Najslabiej wypadają: Sławków, Imielin i Kalety, w których to miastach wartość jest niższa niż 0,3.

Kierunki dojazdów z małych miast w GOM ukazują układ ciężarów do ośrodków według wielkości i rangi znaczeniowej w systemie osadniczym. Na analizowanym obszarze średnio z jednego małego miasta pracujący dojeżdżają do 15 gmin. Najwięcej pracujących dojeżdża do miast na prawach powiatu, średnio z jednego małego miasta do 7 takich ośrodków. Następnie mieszkańcy małych miast wyjeżdżają do dwóch miast średniej wielkości i dwóch gmin wiejskich oraz do jednego małego miasta i jednego miasta o znaczeniu ponadregionalnym. W większości przypadków była to Warszawa, Kraków oraz w jednym przypadku Wrocław. Z co drugiego małego miasta mieszkańcy wyjeżdżają do miast położonych w sąsiednich województwach lub dalszych, większych lub tej samej rangi (rys. 4).

Rys. 4. Modelowe ujęcie kierunków i natężenia dojazdów w badanej grupie 13 miast

Wielkość wyjazdów, a także liczba kierunków zależy od:

- bazy ekonomicznej małego miasta; słabe podstawy gospodarcze przyczyniają się do większych wyjazdów do pracy,
- położenia względem innych miast; duża liczba potencjalnych większych rynków pracy lub mniejszych ale bardziej atrakcyjnych przyczynia się do większych wyjazdów,
- dostępności komunikacyjnej; dobry układ dróg, a także sprawny system komunikacji publicznej usprawnia dojazd do potencjalnej pracy.

Podsumowanie

Małe miasta nie są konkurencyjnymi rynkami pracy w GOM. Wynika to z położenia w cieniu aglomeracji i dużej konkurencji. Niestety, małe miasta nie oferują atrakcyjnych miejsc pracy dla mieszkańców większych miast i dla swoich mieszkańców także, o czym świadczy znaczna przewaga wyjeżdżający nad przyjeżdżającymi do pracy. Często ich przemysłowa przeszłość zmniejsza ich atrakcyjność. Dla badanych małych ośrodków, takie miasta jak Katowice, Gliwice i Tychy są podstawowymi rynkami pracy.

W obszarach metropolitalnych rozwijają się funkcje wyższego rzędu związane z nowoczesną technologią, transferem wiedzy, nowoczesnym handlem, międzynarodowym kapitałem, usieciowieniem z innymi metropoliami. Takich funkcji, a co za tym idzie i zawodów nie ma w małych miastach, gdyż ich ranga wielkościowa nie pozawala na ich lokalizację. Funkcje wyższego rzędu wymagają dużej strefy wpływu i oddziaływania. To stoi w sprzeczności z małym miastem, które jedynie może pełnić funkcje uzupełniające, dawać metropolii dobrze wykształconą kadrę i ewentualnie pełnić funkcję mieszkaniową (rezydencjonalną), ewentualnie wypoczynkowo-rekreacyjną, jeśli ma odpowiednie walory kulturowo-krajoznawcze lub odpowiednią infrastrukturę. Tym samym będą to obszary suburbanalne dla rodzącej się metropolii.

Literatura

- Jałowiecki B.: Społeczna przestrzeń metropolii. Scholar, Warszawa 2000.
- Jałowiecki B., Szczepański M.: Miasto i przestrzeń w perspektywie socjologicznej. Scholar, Warszawa 2002.

- Maik W.: Pojęcie metropolii a problem badania funkcji metropolitalnych. W: Funkcje metropolitalne i ich rola w organizacji przestrzeni. Red. I. Jażdżewska. XVI Konwersatorium Wiedzy o Mieście. UŁ, Łódź 2003, s. 9-17.
- Markowski T., Marszał T.: Metropolie i procesy metropolizacji w Polsce. W: Procesy metropolizacji w regionie podkarpackim Rzeszów-Lwów. Red. Z. Makiela, R. Fedan. Biuletyn KPZK PAN, 2007, z. 230.
- Markowski T., Marszał T.: Metropolie. Obszary metropolitalne. Metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe. „Biuletyn KPZK PAN” 2006.
- Parysek J.: Metropolie: metropolitalne funkcje i struktury przestrzenne. W: Funkcje metropolitalne i ich rola w organizacji przestrzeni. Red. I. Jażdżewska. XVI Konwersatorium Wiedzy o Mieście. UŁ, Łódź 2003.
- Petryszyn J., Zuzañska-Żyśko E.: Osadnictwo miejskie Górnośląskiego Związku Metropolitalnego. W: Górnośląski Związek Metropolitalny. Zarys geograficzny. Red. R. Dulias, A. Hibszer. PTG Oddział Katowicki, Sosnowiec 2008.
- Sitek S.: Stykowość obszarów i jej wpływ na przebieg procesów społeczno-ekonomicznych na przykładzie południowej części województwa śląskiego. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2010.
- Smętkowski M., Jałowicki B., Gorzelak G.: Obszary metropolitalne w Polsce – diagnoza i rekomendacje. „Studia Regionalne i Lokalne” 2009, nr 1.
- Szymańska D.: Urbanizacja na świecie. PWN, Warszawa 2007.
- Śleszyński P.: Duże przedsiębiorstwa w strukturze przestrzennej największych polskich miast. IGiPZ PAN, Warszawa 2008.
- Śleszyński P.: Funkcje metropolitalne Warszawy – zarys problematyki. W: Funkcje metropolitalne i ich rola w organizacji przestrzeni. Red. I. Jażdżewska. XVI Konwersatorium Wiedzy o Mieście. UŁ, Łódź 2003.
- Zborowski A.: Przemiany struktury społeczno-przestrzennej regionu miejskiego w okresie realnego socjalizmu i transformacji ustrojowej (na przykładzie Karkowa), IG i GP UJ, Kraków 2005.
- Zuzañska-Żyśko E.: Małe miasta w okresie transformacji. Studium w regionie śląskim. Wydawnictwo Śląsk, Katowice 2006.
- Zuzañska-Żyśko E.: Małe miasta w strefie oddziaływania ośrodków regionalnych. W: Małe miasta w obszarach metropolitalnych. Red. K. Heffner, T. Marszał. Biuletyn KPZK PAN 2007, z. 232.
- Zuzañska-Żyśko E.: Rola małych podmiotów gospodarczych w kształtowaniu struktury funkcjonalnej małych miast w regionie śląskim. W: Małe miasta a rozwój lokalny i regionalny. Red. K. Heffner. Akademia Ekonomiczna, Katowice 2005.
- Zuzañska-Żyśko Z.: Funkcje metropolitalne Górnośląskiego Obszaru Metropolitalnego. „Studia Regionalne i Lokalne” 2012, nr 2 (48).

LOCAL LABOUR MARKETS IN THE UPPER SILESIA METROPOLITAN AREA ON THE EXAMPLE OF SMALL CITIES

Summary

The article takes up an issue of the potential of the local job markets in small towns within the metropolitan areas. The basis of the assessment of the job markets is the amount of the employed as well as directions the people commute from. The research showed the weakness of these towns' influence as job markets what results from the difference in the human and economic potential between the studied centres and the leading cities being the core of GOM. It reflects on a small economic potential translating into a weak economic base and city-creating functions.